

УДК 377.36:616-057.86

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ У МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ

Попова Н.О., аспірант
кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

У статті досліджено теоретичні питання проблеми формування професійної позиції майбутнього медичного працівника в процесі фахової підготовки в медичному коледжі. Здійснено аналіз науково-педагогічної літератури щодо різних аспектів соціально-професійної позиції. Окреслено систему ціннісно-смыслових позитивних ставлень майбутнього фахівця до професійної діяльності, її особливостей, умов, результатів, соціокультурного простору. В ході дослідження визначено педагогічні умови, що забезпечуватимуть формування професійної позиції майбутніх медичних працівників: демократичне виховуюче середовище навчального закладу, професійно-етична культура медиків. Розглянуто показники сформованості професійно-етичної культури майбутніх медичних працівників.

Ключові слова: професійна позиція, демократичне виховуюче середовище, компетентність, професійно-етична культура, медична етика.

В статье исследованы теоретические вопросы проблемы формирования профессиональной позиции будущего медицинского работника в процессе профессиональной подготовки в медицинском колледже. Осуществлен анализ научно-педагогической литературы по различным аспектам социально-профессиональной позиции. Определена система ценностно-смысловых положительных отношений будущего специалиста к профессиональной деятельности, ее особенностей, условий, результатов, социокультурного пространства. В ходе исследования определены педагогические условия, обеспечивающие формирование профессиональной позиции будущих медицинских работников: демократическая воспитывающая среда учебного заведения, профессионально-этическая культура медиков. Рассмотрены показатели сформированности профессионально-этической культуры будущих медицинских работников.

Ключевые слова: профессиональная позиция, демократическая воспитывающая среда, компетентность, профессионально этическая культура, медицинская этика.

Popova N.O. FORMING OF PROFESSIONAL POSITION OF FUTURE MEDICAL WORKER IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING IN MEDICAL COLLEGE

In the article investigational a process of forming of professional position of future physicians is in the process of studies in medical of institute of higher of I-II of levels of accreditation. An analysis is carried out scientifically pedagogical literatures in relation to the different aspects of socio-professional position, which shows on principle the different going near determination of pedagogical terms of forming of professional position of physicians. The primary objective of this work is to carry out the scientific analysis of problem of forming of professional position of future medical workers in modern of sociocultural terms. Outlined system valued-semantic positive attitudes of future specialist toward professional activity, its features, terms, results, multicultural space. During research certainly pedagogical terms which will provide forming of professional position of future medical workers: democratic educative environment of educational establishment, professionally ethics culture of physicians. In addition, outlined social-psychological factors of effective education professionally ethics cultures of future medical workers. The indexes of formed are considered professionally ethics cultures of future medical workers. In the process of research certainly professionally ethics qualities of medical workers: moral duty, moral and civil responsibility, justice, honor and dignity, tolerance, mercy, and others like that, from the level of which directly forming of professional position of future physicians depends in the process of studies in a medical college.

Key words: professional position, democratic educative environment, competence, professionally ethics culture, hodegetics.

Постановка проблеми. Модернізація вищої професійної освіти, що відбувається в нашій країні, стала необхідною умовою виведення практики фахової підготовки студентів на новий рівень. Головним показником освітньої діяльності є якість надання освітніх послуг, формування навчальних закладів, які своєю чергою мають на меті вихо-

вання конкурентоспроможних випускників. Наразі Україна обирає європейські орієнтири розвитку, тому актуальним є організація нових підходів в освітньому процесі та побудови такої системи підготовки молодших спеціалістів, яка надалі забезпечить конкурентоспроможність випускників навчальних закладів і сприятиме формуванню престижу

та іміджу окремо взятого ВНЗ I-II рівнів акредитації. «Завдання сучасної освіти – сформувати особистість майбутнього фахівця, готового до успішної професійної діяльності, оновлення професійних знань, умінь проектування, професійного і особистісного зростання» [1, с. 83].

Враховуючи швидкоплинні процеси розвитку суспільства, на перший план висуваються проблеми формування високоосвічених і висококультурних спеціалістів. Зміст і організація освітнього процесу у медичних ВНЗ I-II рівнів акредитації спрямовані на формування особистості майбутнього медичного працівника, його цивільної відповідальності, правової культури та громадянської компетентності, духовності, ініціативності, самостійності, толерантності, здатності до успішної соціалізації в суспільстві, професійної зрілості, що є сьогодні одним з актуальних завдань вищої медичної освіти. У процесі соціально-культурної та економічної трансформації України до Європейського освітнього простору майбутні медичні працівники постають перед низкою завдань: від фахівця медичного профілю потрібен чіткий самоконтроль, готовність допомогти людині, яка цього потребує, дотримання значної кількості правил поведінки та активних дій у будь-який час доби, у будь-яких соціальних умовах і в будь-якому емоційному стані.

З огляду на це важливим завданням системи фахової підготовки в медичному коледжі є формування в майбутніх медичних працівників системи позитивної мотивації до праці, готовності до виявлення ініціативи та конкурентоспроможності, до самореалізації в умовах ринкових відносин. Тому процес фахової підготовки в медичному коледжі має передбачати не тільки оволодіння майбутніми медичними працівниками системою глибоких знань, навичок, а й формування в них професійної позиції задля успішної реалізації особистих інтересів суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науково-педагогічній літературі різні аспекти соціально-професійної позиції (змістові, поведінкові, структурно-функціональні, процесуальні) досліджували Г. Аксьонова, І. Бех, К. Бондаревська, Н. Боритко, В. Войтко, О. Гонєєв, А. Григорьєва, Н. Гузій, О. Киричук, І. Колеснікова, Л. Кондрашова, І. Котова, А. Маркова, О. Познякова, Н. Селеванова, В. Слассьонін, С. Сливка, С. Смирнов, Є. Шиянов, Н. Щуркова, Р. Хмельюк та інші науковці.

Тематика формування професійної позиції майбутніх медичних працівників протягом останніх років починає активно розвиватися як у нашій країні, так і за кордоном, що втілюється у працях багатьох науковців. Про-

ведений аналіз наукових досліджень показує принципово різні підходи до визначення педагогічних умов формування професійної компетентності медиків (О.М. Гуменюк, Р.С. Гуревич, К.І. Делегей, Н.В. Жаркова, І.Г. Сосюк, Д. Белл, А.А. Вербицький, Т.П. Вороніна, К.К. Колін, А. Тоффлер та інші). Комплексне обґрунтування педагогічних умов та складників професійної позиції медика дозволить, на нашу думку, зорієнтувати освітньої-кваліфікаційні вимоги для майбутніх медичних працівників під час інтеграції освітніх процесів до європейського простору.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що сучасні дослідники приділяють велику увагу як теоретичним, так і прикладним аспектам навчання і виховання майбутніх медичних працівників у вищих медичних навчальних закладах, розглядаючи його як невід’ємний складник їх загальної професійної підготовки.

Але незважаючи на масштаб дослідження проблеми, сутність професійної позиції майбутніх медичних працівників та умови її формування у ВНЗ I-II рівнів акредитації не розглядалися.

Постановка завдання (цілей статті). Головною метою цієї роботи є здійснення наукового аналізу проблеми формування професійної позиції майбутніх медичних працівників у сучасних соціокультурних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пріоритетними напрямками стратегії реформування освіти сьогодні є створення умов для самовдосконалення кожної особистості; формування у молоді сучасного світогляду, здібностей і навичок самостійного наукового пізнання – професійної позиції, навчання основним принципам побудови професійної кар’єри. Основна ідея – навчити молодь умінню використовувати здобуті у ВНЗ професійні знання для організації свого життя. Формування творчої професійно орієнтованої особистості студента можливе тільки за умови перетворення його в суб’єкта навчальної діяльності, активного, зацікавленого в самозміні, здатного до самостійної побудови своєї діяльності, її зміни і розвитку [2]. Завдання професійної освіти – формування та розвиток високого інтелекту майбутніх фахівців, їхніх особистісних рис, здібностей, талантів. Враховуючи умови зміни пріоритетів як у політичній, економічній, так і у духовній сферах, необхідно є перебудова поглядів щодо ідейних переконань, ціннісних орієнтирів. У цьому ракурсі на новий рівень піднімається проблема формування професійної підготовки фахівців. «В умовах сучасної України професіоналізм особистості – один із видів її підготовленості – набув

актуального значення як для неї, так і для суспільства» [3, с. 68]. Нагальним постає питання професійно-особистісної реалізації студентів-медиків як фахівців та формування їх професійної позиції відповідно до потреб сучасності. Складниками професійної позиції студента, на думку А. Чернявської, є:

- соціальний, який містить етичні принципи, у тому числі й принципи професійної етики, та відповідність між поведінкою студента і рольовими очікуваннями з боку суспільства, батьків тощо;

- індивідуальний – особиста етика, мораль, система відношень і розуміння світу, що сформувалась у ході індивідуального життєвого досвіду людини [4].

Медичний коледж – це ВНЗ I-II рівнів акредитації, який здійснює загальноосвітню та професійну підготовку молоді на якісно новому науково-методичному рівні; являє собою багатофункціональний заклад, що поєднує функції підготовки за гнучкими освітніми програмами, які оперативнo адаптовані до сучасних вимог у відповідності з галузевими, регіональними особливостями. Медичні коледжі реалізують програми підготовки, націлені на поглиблення гуманітарної та науково-природничої освіти, виховання фахівців, що володіють системою цінностей і здатні до вирішення складних професійних завдань. Виховання майбутніх медичних працівників здійснюється масштабнo.

Медичний працівник повинен володіти такими якостями, як гуманізм, толерантність, повага у поєднанні з певним рівнем професійної компетентності. Крім того, вагомим принципом є виховання морально-стійких працівників, які зможуть тверезо реагувати на те, що відбувається, та будуть спроможні прийняти рішення у найскладнішій ситуації. Основне завдання медичних коледжів – виховання професійно-етичної культури студентів, модернізація підготовки професій середнього медичного персоналу: медичних сестер, фельдшерів, фармацевтів. Комплексний підхід до формування професійно-етичної культури студентів та високий рівень мотивації до оволодіння фаховими компетентностями забезпечить необхідний рівень формування професійної позиції випускників медичних коледжів і в результаті забезпечить формування висококваліфікованого та конкурентоспроможного майбутнього медичного працівника.

Для ефективної діяльності педагогічного колективу з формування професійної позиції майбутнього медика необхіднo створення демократичного виховуючого середовища, яке сприятиме прояву творчого потенціалу майбутніх медиків, формуванню професійного становлення та професійного розвитку.

Умовою, необхідною для формування професійної позиції майбутніх фахівців медичних спеціальностей є створення інноваційного соціально-педагогічного середовища в період навчання у вищому навчальному закладі. Вищий навчальний заклад є середовищем, в якому студенти отримують не тільки спеціальні знання й уміння. Тут накопичується досвід соціальних і професійних відносин, відбувається формування професійної культури, життєвих установок і професійно-ціннісних орієнтацій. Нарешті, в цьому середовищі майбутній фахівець, залучаючись до культури професійної діяльності, стає її носієм. Вищий навчальний заклад розглядається як центр організації виховання і створення виховуючого середовища, виховуючого простору, що адекватно відображає системність умов і мети, завдань та змісту виховання. Виховання спрямовується на створення умов для професійного становлення особистості, її творчого, наукового, морального та фізичного розвитку; створення єдиного академічного співтовариства, в основі якого лежить спільна життєдіяльність студентів та викладачів. Процес виховання у медичному коледжі розглядається як динамічна система виховної взаємодії інтегрованих суб'єктів (студентів і викладачів), спрямована на формування професійно свідомої особистості, здатної до професійного зростання на основі саморозвитку, самовиховання, самореалізації.

Підтвердженням цієї думки є позиція Л. Лузіної, яка визначає співпрацю у процесі виховання спільним пошуком ціннісних основ, смислів, цілей, змісту методів, форм, засобів цієї діяльності і критеріїв оцінки її результатів [5, с. 5].

Крім того, професійне становлення повинно будуватися на засадах гуманізму та забезпечувати постійне збагачення професійно-етичних знань, вироблення свідомого ставлення до навчання, самоосвіти, виховання психологічної стійкості; розвитку громадянської позиції. Професійна позиція студентів-медиків базується на системі ціннісно-смислових позитивних ставлень майбутнього фахівця до професійної діяльності, її особливостей, умов, результатів, соціокультурного простору. Неабиякого значення в цьому контексті набуває внутрішня духовна потреба студента бачення себе у професії; формування морального кредо людини, яка має такі моральні риси, як співпереживання та милосердя. Саме ці чинники є соціально-психологічною основою ефективного виховання професійно-етичної культури майбутніх медичних працівників. Таким чином, процес формування професійної позиції можнo розглядати як своєрідну технологію освітньої діяльності, що передбачає професійно-

етичне самовизначення майбутнього медика та інтеграцію у процесі навчання окремих набутих професійно-етичних якостей у єдине ціле. Основа формування професійної позиції – гуманістичне спрямування розвитку особистості, що передбачає добровільність, ініціативу, прагнення до самовдосконалення своїх професійних знань, а також зусилля викладачів медичного коледжу щодо мотивації та зацікавлення студентів у розвитку професійно-етичних якостей.

Підготовка майбутніх медиків є складником професійної освіти і спрямована на забезпечення фахівців певним рівнем професійної майстерності, формування в них відповідних професійних якостей з одночасним розвитком культури особистості. На цьому етапі великого значення набуває морально-етична культура майбутнього медичного працівника, як складовий компонент професійної позиції. У зв'язку з цим необхідно визначити важливу роль морально-етичної культури і особливо освітнього виховуючого середовища в процесі становлення та розвитку свідомості й гуманістичних рис характеру студентства, оскільки саме культура вважається тим простором, у якому відбувається злиття і взаємодія гуманістичної свідомості етичних і деонтологічних норм як умов і одночасно створення культурного середовища освітнього навчального медичного закладу. Тому середовище розглядається дослідниками як узагальнені, сукупні, об'єднані, невіддільні й цілісні стратегії і тактики розвитку особистості, що детермінуються як фундаментальний фактор освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Саме створення культурно-освітнього виховуючого середовища сприятиме формуванню умов для розвитку особистості як інтерсуб'єктивного процесу формування фахівців медичної сфери. Таким чином, освітнє виховуюче середовище медичного коледжу може бути охарактеризоване як сукупність соціальних, виховних, культурно-професійних умов, у результаті взаємодії яких відбувається формування професійної позиції майбутніх медичних працівників і врешті решт – становлення майбутнього медика як особистості. Крім того, формування професійної позиції медиків починається з перших занять в навчальному закладі, оскільки студенти перебувають у такій віковій категорії, коли ще можна і необхідно закладати засади професійно-етичної культури, формуючи характер майбутнього фахівця і виховуючи культуру особистості. Професійна культура особистості забезпечує необхідний рівень виконання професійних функцій та можливість подальшого самовдосконалення майбутнього фахівця. Вона виявляється через

єдність особистісних та професійних якостей індивіда, ступеня володіння ним фаховими компетенціями, соціально-професійною мобільністю, що сприяє соціальному й духовному розвитку особистості. Специфіка професійно-етичної культури майбутнього медичного працівника визначається своєрідністю діяльності медика, широким спектром його професійних функцій і різноманітних морально-правових аспектів діяльності. Можна вважати, що професійно-етична культура майбутнього медичного працівника є інтегрованою якістю особистості, яка формується у процесі професійної підготовки в процесі засвоєння студентом певних цінностей, закладених у професійному і духовному досвіді діяльності в галузі охорони здоров'я та розвитку медицини як науки. Відповідні норми закріплені в міжнародно-правових актах у галузі охорони здоров'я, зокрема в Міжнародній клятві лікарів, Міжнародному кодексі медичної етики, Етичному кодексі професійної етики медсестер, Лісабонській декларації прав пацієнтів тощо. Ці міжнародні правові стандарти закладають підвалини, на основі яких вдосконалюється вітчизняне законодавство з урахуванням українських традицій та реалій.

Водночас професійна медична етика тісно пов'язана з компетентністю, кваліфікацією медиків. З цього приводу Г.І. Царегородцев зазначав, що медична етика є сукупністю принципів регулювання й норм поведінки медиків, які зумовлені особливостями їх практичної діяльності, становищем і роллю в суспільстві [6, с. 36–37]. Власне поєднання моральних якостей з професійними знаннями, навичками і досвідом створює необхідний комплекс якостей, необхідних для реалізації виконання професійного обов'язку та формування відповідного рівня професійно-етичної культури. Показниками сформованості професійно-етичної культури є певні якості особистості та поведінка медичного працівника, узгоджена з вимогами професійно-етичних правил. Фундаментальними етичними знаннями, які визначають професійно-етичні якості медичних працівників є: моральний обов'язок, моральна та громадянська відповідальність, справедливість, честь і гідність, толерантність, милосердя тощо. Лише фахівець з високим рівнем професійної культури, духовності та моралі здатний надати допомогу, по-справжньому турбуватися про людину та її здоров'я; створювати необхідні комфортні психологічні умови, що забезпечать не тільки відновлення працездатності пацієнта, а й сприятимуть профілактиці захворювань. На цьому етапі важливого значення набуває взаємозв'язок процесу виховання та

формування професійної позиції майбутніх медиків, адже ці елементи є невід'ємною частиною освітнього процесу та навчальної медичної практики. Рівень сформованості професійно-етичної культури майбутнього медичного працівника можна визначити як сукупність процесів професійного самовираження, самовдосконалення та навчання протягом життя. Процес формування професійної позиції студентів медичних закладів передбачає виховання високomorальних переконань та почуттів, вироблення звичок моральної поведінки тощо. Основою формування є знання та дотримання норм медичної етики та моралі, їх дотримання у професійній діяльності. Науковець С.Г. Стеценко вважає, що в процесі еволюції суспільних відносин у сфері медичної діяльності сформувалася цілісна картина сукупності соціальних вимог до галузі охорони здоров'я. Взаємодія окремих правил поведінки, звичаїв та норм складає загальну систему соціальної регуляції цієї галузі. Основними видами суспільних норм, які регулюють різноманітні відносини, що виникають у різних напрямках охорони здоров'я (медичні правовідносини), є: норми моралі, звичаї, корпоративні норми, норми права [7, с. 40]. Водночас професійну мораль характеризують як таку, що окреслює загальнолюдські моральні цінності у певних професіях. Поєднання моральних якостей особистості з професійними знаннями та навичками забезпечує успішне виконання професійного обов'язку. Т.К. Чмут, Г.Л. Чайка головним поняттям професійної моралі вважають професійний обов'язок, який поєднаний з професійною відповідальністю. На цьому етапі важливого значення набуває виховання у майбутніх медичних працівників почуття відповідальності за чуже життя та прагнення до високого рівня професійно-етичної культури.

Зважаючи на специфіку професії, у структурі професійно-етичної культури медика важко відокремити професійний складник від морально-етичного. Таким чином, від медичного працівника вимагається окрім професійної обізнаності, наявність відповідних етичних якостей, усвідомлення морально-правової відповідальності. Лише медик, який має високий рівень професійно-етичної культури, зможе реалізувати своє покликання на належному рівні. Задовольнити зазначені вище вимоги можливо за умови вдосконалення традиційної системи навчання медиків; впровадження відповідних педагогічних умов щодо формування професійної позиції майбутніх медичних працівників.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити висновки, що зміни, які відбуваються в суспіль-

стві, визначають нову стратегію підготовки медичних кадрів – формування висококваліфікованого фахівця зі сформованою професійною позицією, здатного співпрацювати на засадах співробітництва, розвитку та реалізації власного потенціалу. Здобуття професійної освіти набуває двостороннього характеру: зовнішній – визначається опануванням знань, умінь і навичок, а внутрішній передбачає велику роботу особистості над своїм духовним світом, самовдосконаленням, оволодінням культурними цінностями, умінням застосування знань у професійній діяльності. Процес професійного становлення особистості під час навчання в медичному коледжі є складним, поетапним, динамічним. Суспільна значущість і складність професійних обов'язків медичних працівників вимагає високого рівня їхньої професійної підготовки, фундаментальних знань з теорії та практики медицини, опанування професійними навичками, прийомами та методами медичної діяльності. У сучасних умовах роль середнього медичного персоналу зростає. З огляду на це медичним працівникам потрібно прагнути до самовдосконалення на рівні сучасного стану медицини, бути компетентними не лише у загальномедичних питаннях, а й у галузі професійно-етичної культури. Фахівець сучасної медичної галузі, що розвивається, повинен бути готовий до навчання протягом життя. Таким чином, сформована професійна позиція під час навчання у медичному коледжі забезпечить подальший розвиток медичного фахівця, здатного до постійного творчого пошуку, професіонала своєї справи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шорникова О.Н. Технология формирования информационной компетентности студентов на основе междисциплинарной интеграции. Современные наукоемкие технологии. 2010. № 12. 83 с.
2. Митина Л.М. Личностное и профессиональное развитие человека. Вопросы психологии. 1997. № 4. 28–32 с.
3. Сисоева С.О., Поясок Т.Б. Психология та педагогіка: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Міленіум, 2005. 520 с.
4. Чернявская А.П. Становление профессиональной позиции студентов педагогических вузов. Право и образование. 2006. № 1. 137–150 с.
5. Лузина Л. Воспитание как событие. Воспитание школьников. 2004. № 9. 4–6 с.
6. Царегородцев Г.И. Социальные и психогигиенические проблемы семьи / Г. И. Царегородцев, Н. И. Губанов. М.: Знание, 1982. 64 с.
7. Стеценко С.Г. Медичне право України: Підручник / Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я.; [за заг. ред. д. ю. н., проф. С. Г. Стеценка]. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 507 с., 40 с.